

Bir Grup Hemşirelik Son Sınıf Öğrencisinin Hemşirelik Eğitimi ile İlgili Görüşleri

A Group of Final Year Students Views on Nursing Education

Işık ATASOY*, Nihal SÜTÜTEMİZ**

İletişim/Correspondence: Nihal SÜTÜTEMİZ Adres/Address: Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Esentepe Kampüsü/SAKARYA
Tel: 0264 295 62 77 Fax: 0264 295 66 02 E-mail: nihals@sakarya.edu.tr

ÖZ

Amaç: Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin eğitimleri hakkında düşünce ve beklentilerini ortaya koymak, önerilerini değerlendirmek, öğretim elemanlarından beklentileri ve yaşadıkları sorunları belirlemek amacıyla gerçekleştirildi.

Yöntem: Basit tanımlayıcı araştırma tipinde planlanan bu çalışma, amaçlı örnekleme ile belirlenen 68 son sınıf hemşirelik öğrencisi ile yürütüldü. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından ilgili literatür incelenerek geliştirilen bir soru formu kullanıldı. Soru formu 4 bölüm ve 24 maddeden oluşmaktaydı. Soru maddeleri 4 seçenekli yanıtlamayı gerektirmektedir. Veriler her bir öğrencinin en uygun zamanı belirlenerek titizlikle toplandı. Soru formu uygulanmadan önce sınıflarda öğrencilere araştırmanın amacı açıklanarak öğrencilerin isimlerini yazmamaları, soru formunu eksiksiz ve dikkatlice yanıtlamaları istendi. Soru formu yazarlar tarafından geliştirildiğinden, kullanılan ölçeklerin geçerlilik analizleri doğrulayıcı faktör analizi ile güvenilirlik analizleri ise çıkarılan ortalama varyans, bileşik güvenilirlik ve Cronbach Alpha katsayıları ile araştırıldı. Soru formunda, öğrencilere eğitim hayatlarında yaşadıkları sorunlarla ilgili açık uçlu sorular da yöneltildi. Bu sorulara verilen yanıtlar değerlendirilirken, tüm cevaplar okunarak ve kodlanarak bilgisayara aktarıldı. Veri analizinde ise tanımsal istatistikler kullanıldı. Veriler SPSS ve AMOS paket programları kullanılarak değerlendirildi.

Bulgular: Öğrencilerin hemşirelik eğitiminden en yüksek ortalamaya sahip beklentileri sırasıyla öğrencilerin kongre, konferans, seminerlere katılması (2.75, s.s=0,582) ve hemşirelik eğitiminde ulusal standartların oluşturulmasıydı (2.73, ss=0,745). Diğer yandan öğrenciler; hemşirelik lisans eğitiminin örgün öğretim olması gerektiğine yönelik fikir belirtti (2.79, ss=0,640). Öğrencilerin öğretim elemanlarından beklentileri değerlendirildiğinde, öğretim elemanlarının yeri geldiğinde öğrencisini savunması (2.83, ss=0,539) en yüksek ortalamaya sahip beklentiler olarak bulundu. Öğrencilerin eğitimleri boyunca yaşadıkları sorunların arasında uygulama alanının yetersiz olmasının % 20 ile ilk sırada yer aldığı görüldü.

Sonuç: Bu çalışmanın bulguları neticesinde, öğrencilerin hemşirelik eğitiminde kendilerinin akademik gelişimlerine katkıda bulunacak faaliyetlere katılma konusunda istekli oldukları anlaşıldı. Derste öğretim elemanlarının aktif olmaları beklenmektedir. Öğrencilerin, hemşirelik eğitiminin örgün öğretim olması gerektiğine yönelik düşünceleri, örgün öğretimi daha etkili bir öğretim şekli olarak gördüklerini göstermektedir. Diğer yandan öğrencilerin eğitim ve hastane ortamı ile ilgili çeşitli sorunlar yaşadığı saptandı.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, eğitim, öğrenci, görüş.

*Öğr. Gör. Sakarya Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, **Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi

Yazının gönderilme tarihi: 30.10.2010

Yazının basım için kabul tarihi: 11.04.2014

ABSTRACT

Aim: The aim of this study was to determine expectations and thought of the nursing students in terms of improving nursing education, to evaluate their suggestions, to learn expectation of them from the teaching staffs and to identify their problems.

Method: The study was based on the simple descriptive research type with oriented sampling of 68 final year students of the nursing department. A questionnaire was prepared by the authors from the related of literature review and was used for collecting of data. It was consists of four parts with 24 articles. The articles need to answer with four options. All data were collected on best time of each student with care. Before the survey, a brief explanation was given to the students about the aim of the work and demanded to answer all questions in the survey carefully without putting names on it. The questionnaire has been worked up by the authors, the validity analysis of the scales used, confirmatory factor analysis (DFA) with the reliability analysis were investigated with the obtained average variance, the composite reliability and Cronbach's alpha coefficients. A few open-ended questions about what kind of problems they had during their training and education periods were asked. All data were coded and transmitted to a computer. For the analysing of the collected data, the descriptive statistics was used. They were evaluated by using the SPSS and AMOS software package programmes.

Results: With the highest average (2.75, ss=0,582) expectations of the students were, the attending of congress, conference and seminars and to have a national standardisation on nursing education and training (2.73,ss=0,745). On the other hand, they were suggested that the bachelor science on the nursing education and training should be in the formal education (average of 2.79, ss=0,640). When their expectations from the teaching staffs were evaluated, they were stated that the teaching staffs should have defend their students when it is necessary (average of 2.83,ss=0,539), it was the highest expectations in the survey. The primary problems of the students' along their education and training were inadequate clinic area with a percentage of 20% in the survey.

Conclusion: As a result of the findings of this study, it was understood that the students in nursing education to improve their knowledge and skills they are willing to contribute academic activities. They were expected from the teaching staffs should participate actively. They believe that the formal nursing education and training system is more effective method. On the other hand the findings were showed that students have various problems about education and the hospital environment.

Key Words: Nursing, education, student, view.

GİRİŞ

Sağlık bakımı, insanın temel haklarından biri olmasına karşın dünyada tüm insanların sağlık bakım gereksinimlerinin istendik düzeyde olmadığı bilinen bir gerçektir. Temel sağlık hizmetlerinin başarısı, sağlık bakım sistemindeki değişikliklerin hastanın bakım standardını arttıracak şekilde kullanılmasına ve bakım verecek hemşire ve diğer sağlık personelinin iyi yetiştirilmesine bağlıdır. Hemşireliğin bilgi birikiminin artmasında ve profesyonelleşmesinde kaliteli eğitim önemli yer tutmaktadır. Sağlık çalışanlarının bakım verici, karar verici, iletişimci, tüm potansiyelini kullanabilen, toplum lideri ve yönetici olarak yeterli olmaları gerekmektedir (Bayık 2004; Ünlü 2004; Veli-oğlu 1994).

Hemşireliğin eğitim ve uygulama süreci, bugünkü durumuna gelinceye dek çeşitli aşamalardan geçmiştir. Gelişmiş ülkelerin çoğunda, hemşirelik eğitim ve uygulamaları günün gereksinimlerine büyük ölçüde yanıt verebilecek durumdadır. Ülkemizdeki hemşirelik eğitimi diğer ülkelerdeki gelişim sürecine benzerlik göstermesine karşın daha yavaş ve bir takım engellerle yoluna devam etmektedir. Üniversite mezunlarından; kritik düşünme, sorun çözme, çok yönlülük, iletişim ve kendine güven gibi niteliklere sahip olmaları beklenmektedir. Bu özelliklerin, üniversite mezunu hemşireler için de gerekliliği tartışılmaz ve geleceğin hemşirelerini yetiştiren eğitim kurumlarına da büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu nedenle, hemşirelik eğitimi veren kurumların programlarını hedeflenen mezun özellikleri doğrultusunda düzenlemeleri ge-

rekmetedir. Hemşirelik eğitimi öğrencilere, hemşirelik uygulamasına temel oluşturan bilgi, beceri, tutum, davranış, karar verme ve uygulama gücü, değerlendirme, yenilikleri izleme gibi mesleki özellikleri kazandırmalıdır (Beydağ, Gündüz ve Özer 2008; Yiğit, Esenay ve Derbent 2007).

Hemşirelerin yetiştirilmesinde en önemli rol ve sorumluluk eğitimcilere düşmektedir. İyi bir hemşire eğitici; iyi derecede klinik beceriye sahip, öğretmekten ve hemşirelik uygulamalarını yapmaktan zevk alan, öğrencilere teorik bilgi ve hemşirelik pratiklerini nasıl entegre edeceğini öğretebilen, iyi bir rol modeli olabilen, yenilikçi girişimleri destekleyen, öğrencilerin problem çözme ve araştırma becerilerini geliştiren, kanıta dayalı eğitim uygulamalarını benimseyen aynı zamanda yaptıklarının sorumluluğunu alabilen bireyler olarak tanımlanmıştır (Acat ve Köşgeroğlu 2006; Arlene ve Bradshaw 2004; Çelikkalp, Aydın ve Münire 2010; Kumcağız ve ark. 2005).

Yeni yüzyılda etkili olabilmek için hemşirelik eğitim sisteminin de kendini yenilemesi, değişen koşul, gereksinim ve beklentilere karşılık vermesi gerekmektedir. Öğrenci bir taraftan okulda kendine gerekli kuramsal bilgileri alırken, diğer taraftan uygulama alanlarında klinik yargılama yeteneği geliştirmeye, edindiği bilgileri davranışa dönüştürmeye ve neyi, niçin, nasıl yapacağını öğrenmeye çalışmaktadır. Ancak tıp fakültelerinin bulunmadığı alanlarda açılan hemşire okulların da uygulama becerisi yeterince geliştirilememektedir. Klinik deneyim öğrencilerin bilgilerini gerçek ortamda kullanmasını, psikomotor becerilerinin gelişmesini ve mesleki sosyalizasyonunu sağlamaktadır. Birçok üniversitede klinik uygulamaların daha verimli ve öğretici olabilmesi için yeni programlar denenmektedir. En yaygın uygulanan program ise IV. sınıfta yapılan intörn uygulamasıdır (Bölükbaş 2006; Çalışkan 2009; Tosun ve ark. 2008).

Günümüzde sağlık kurumları daha verimli çalışmak, daha kaliteli hizmet vermek, hedeflerini ve projelerini gerçekleştirmek için daha nitelikli, çeşitli bilgi ve becerileri olan, başarı düzeyi yüksek, daha dona-

anımlı hemşirelerle çalışmak istemektedir. Bu nedenle hemşirelik okulları bu aranan özellikleri taşıyan, başarı düzeyi yüksek hemşireler yetiştirmek zorundadır (Kaynar ve ark. 2006). Günümüzde Sağlık Yüksekokullarının (SYO) öğrenim hedeflerini belirleme, öğrenciye yeterli ve kaliteli hizmet sunan uygulama alanı sağlama, nitelikli ve yeterli öğretim elemanı bulma, derslerde çağdaş öğretim yöntemlerini kullanma ve öğrencinin objektif olarak değerlendirilmesi açısından sıkıntıları bulunmaktadır. Eğitimde kaliteyi artıran faktörler; öğrencinin kalitesi, öğretim elemanlarının kalitesi, müfredat programlarının ve öğretim yöntemlerinin iyileştirilmesi, fizik ortam ve teknik donanımın kalitesi, sosyal, kültürel ve akademik etkinliklerin yeterliliği ile gerçekleşmektedir.

Teknolojideki gelişimler ile yükseköğrenime gelen öğrenci profilindeki ve beklentilerindeki değişimler de eğitimde değişim gereksinimini ortaya çıkarmıştır (Jurrow 2006). Öğrencilerin teorik ve uygulamalı eğitimden ve eğitimciden beklentileri, deneyimleri ve önerileri, etkili eğitim süreçlerinin sağlanmasında önem kazanmıştır. İlgili literatür değerlendirildiğinde hemşire öğrencilerin eğitimleri ile ilgili görüşlerini yansıttığı çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, hemşirelik öğrencilerinin eğitimleri hakkında düşünce ve beklentilerini ortaya koymak, önerilerini değerlendirmek, öğretim elemanlarından beklentileri ve yaşadıkları sorunları belirlemektir. Araştırmada cevap aranan sorular şöyle sıralanabilir;

1. Öğrencilerin hemşirelik eğitimine yönelik beklentileri ve önerileri nelerdir?
2. Öğrenci bakış açısıyla, öğretim elemanları ile ilgili görüşleri nelerdir?
3. Öğrenci bakış açısıyla, hemşirelik eğitiminin şekli nasıl olmalıdır?
4. Öğrencilerin, eğitimleri boyunca yaşadıkları sorunlar nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Örneklemi: Araştırmanın evrenini, Sakarya Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu 2010-2011

eğitim-öğretim yılı bahar dönemi dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Dört yıl boyunca eğitimini tamamlamış, mezun konumdaki öğrenciler tercih edilmiştir. Bunun nedeni, verilen eğitimin niteliklerini en iyi değerlendirebilecek olan öğrencilerin mezun durumundaki öğrenciler olduğunun düşünülmesidir. Bu bağlamda, araştırmada söz konusu dönemde eğitim gören hemşirelik bölümü dördüncü sınıfta olan 68 öğrencinin tümü yer almıştır.

Veri Toplama Araçları: Veri toplama aracı olarak kullanılan soru formu literatür incelemesi sonucunda araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir (Karadağ ve Uçan 2006; Tosun ve ark. 2008; Yanikkerem, Aycan ve Kaptancıoğlu 2006). Soru formu dört bölüm ve 24 sorudan oluşmuştur. Yanıtlama biçimi dört seçenektir (Katılmıyorum, Ne katılıyorum ne de katılmıyorum, Katılıyorum ve Fikrim yok). Fikrim yok seçeneği verilerin duyarlılığını arttırmak için eklenmiştir. “Fikrim Yok” yanıtı için 0 puan, “Katılmıyorum” yanıtı için 1 puan, “Ne katılıyorum ne de Katılmıyorum” yanıtı için 2 puan, “Katılıyorum” yanıtı için 3 puan verilmiştir.

Soru formunun birinci bölümünde (13 soru); hemşirelik eğitimi ile ilgili öğrenci görüşlerini içeren ifadelerle, İkinci bölümde; öğrencilerin öğretim elemanlarından beklentileri ile ilgili ifadelerle, üçüncü bölümde; eğitim şekline yönelik ifadeler yer almıştır. Dördüncü bölümde ise lisans eğitimi boyunca yaşadığınız olumsuzluklar nelerdir? Şeklinde bir açık uçlu bir soru sorulmuştur.

Veriler her bir öğrencinin en uygun zamanı belirlenerek titizlikle toplanmıştır. Soru formu uygulanmadan önce sınıflarda öğrencilere araştırmanın amacı açıklanmış, öğrencilerin isimlerini yazmamaları, soru formunu eksiksiz ve dikkatlice yanıtlamaları istenmiştir.

Veri Toplama Aracının Geçerlilik ve Güvenirliği

Bu çalışmanın amacı hemşirelik eğitimi ile ilgili öğrenci görüşlerini değerlendiren bir ölçek geliştirmek olmakla birlikte, soru formunun geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmaya çalışılmıştır. Dil geçerliliği Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bölümü öğretim üyeleri tarafından, kapsam geçerliliği ise

Sakarya Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü öğretim üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve incelenen konu itibarıyla yeterli bulunmuştur.

Soru formunun birinci bölümü olan “Hemşirelik Eğitime Yönelik Öğrenci Beklentileri” bölümü 13 maddeden oluşmuştur. Bu alt grup ile ilgili aşağıdaki geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

1. Faktör yapısına ait yapı geçerliliği, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ve güvenilirliği de bileşik güvenilirlik (Composite Reliability-CR) ve Cronbach Alpha (α) katsayıları ile araştırılmıştır. DFA çok maddeli bir ölçekle ölçülmüş faktörün (yapının), faktör yapısının geçerliliğinin sınanmasında kullanılmaktadır. Elde edilen bulgular, keşifsel (exploratory) faktör analizinde olduğu gibi sadece değişkenlerin faktör ağırlıklarını göstermekle kalmaz aynı zamanda DFA modelinin uyum derecesi hakkında da bilgi verir. Bu nedenle, bu çalışmada keşifsel faktör analizi yapılmamış, doğrudan “hemşirelik eğitime yönelik beklentiler” yapısının ölçülen ifadelerle doğrulanmasına yönelik DFA yöntemi kullanılmıştır. (Bagozzi 1994; Bollen 1989). Bu alt grubun Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ) 0,48 ile 0,78 arasında yeterince yüksek bulunmuştur.

2. Modelin uyum indeksleri ise 0,05 ile 0,97 arasında yer almaktadır. Bulgular en yaygın olarak değerlendirilen model uyum indekslerinin tavsiye edilen değerlerini karşılamaktadır (Doll, Xia ve Torkzadeh 1994). DFA modelinin eldeki veriye tatminkâr düzeyde uyduğu söylenebilir.

3. Cronbach Alpha katsayısı ise 0,89 ve C.R:0,89 gibi yüksek bir değerde bulunmuştur. Bu durumda ölçekte yer alan ifadelerin içsel tutarlılığının sağlandığını belirtmek mümkündür (Fornell ve Larcker 1981).

Soru formunun ikinci bölümü olan “Öğrencilerin Öğretim Elemanlarından Beklentileri” bölümü 7 maddeden oluşmuştur. Bu alt grup ile ilgili aşağıdaki geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

1. Bu alt grubun Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları (λ) 0,61 ile 0,97 arasında yeterince yüksek bulunmuştur.

2. Modelin uyum indeksleri is 0,08 ile 0,94 arasında yer almaktadır. Bulgular en yaygın olarak değerlendirilen model uyum indekslerinin tavsiye edilen değerlerini karşılamaktadır (Doll ve ark. 1994). DFA modelinin eldeki veriye tatminkâr düzeyde uyduğu söylenebilir.

3. Cronbach Alpha katsayısı: 0,93 ve C.R:0,94 gibi yüksek bir değerde bulunmuştur. Bu durumda ölçekte yer alan ifadelerin içsel tutarlılığının sağlandığını belirtmek mümkündür (Fornell ve Larcker 1981).

Soru formunun üçüncü bölümü olan “Hemşirelik Eğitim Şekline Yönelik Önerilerin Değerlendirilmesi” bölümü 3 maddeden oluşmuştur.

Bu grupta yer alan ifadeler birbirinden bağımsız öğretim şekillerine ait olduğundan her birinin ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu tablonun içsel tutarlılığı ve yapı geçerliliği araştırılmaya gerek duyulmamıştır.

Soru formunun dördüncü bölümü bir açık uçlu sorudan oluştuğu için geçerlik ve güvenilirlik analizi yapılmamıştır.

Etik Konular: Araştırmaya başlamadan önce okul yönetimi ile görüşülmüş, çalışmaya katılanlardan sözlü onam alınmış ve Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Komitesi tarafından B.3p.2.SAÜ.0.20.05.04/050.01.04/15 numarası ile etik kurul onayı alınmıştır.

Verilerin Analizi: Veriler SPSS ve AMOS paket programları ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Araştırma sadece Sakarya Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü son sınıf öğrencilerini ve 2010-2011 eğitim-öğretim yılı bahar dönemini kapsamaktadır. Bu nedenle bulgular genellenemez.

BULGULAR

Çalışmanın bulguları araştırma soruları temel alınarak dört bölüm halinde sunulmuştur.

Öğrencilerin Hemşirelik Eğitimine Yönelik Beklentileri

Tablo 1’de hemşirelik eğitimi ile ilgili öğrenci görüşlerine ait bulgular yer almaktadır. Bulgular ölçekte yer alan her bir maddenin ortalaması alınmak suretiyle elde edilmiştir. Böylece, öğrencilerin ifadelerine katılım dereceleri ortaya konmuştur. Bulgular neticesinde, öğrencilerin en yüksek ortalama ile katılım gösterdiği ifadeler sırasıyla “öğrenciler de kongre, konferans, seminerlere katılmalıdır” ve “ulusal hemşirelik eğitimi standartları oluşturulmalıdır” şeklindedir. Bu ifadeyi sırasıyla “derste öğretim elemanı aktif olmalıdır” ve “hemşirelik lisans eğitimi 4 yıllık örgün eğitim olmalıdır” görüşleri takip etmiştir. Diğer ifadelerin ortalamaları birbirine yakın değerler göstermekle birlikte öğrencilerin katılımı yönündedir. En düşük ortalamaya sahip olan ise, “öğrenciler mesleki örgütlere üye olmalıdır” ifadesidir.

Tablo 1. Hemşirelik Eğitimine Yönelik Öğrenci Beklentileri (N=68)

Hemşirelik Eğitimine Yönelik Beklentiler ile İlgili İfadeler	Ortalama	Standart Sapma
Derste öğretim elemanı aktif olmalıdır	2,70	0,647
Hemşirelik lisans eğitimi 4 yıllık örgün eğitim olmalıdır	2,67	0,722
Aldığım eğitim, hemşirelik bakım hizmeti kalitesini etkilemektedir	2,57	0,778
Öğrenciler mesleki örgütlere üye olmalıdır	2,27	0,975
Öğrenciler de kongre, konferans, seminerlere katılmalıdır	2,75	0,582
Ulusal hemşirelik eğitimi standartları oluşturulmalıdır	2,73	0,745
Hastane ortamında öğrenciler için seminer odası, giyinme odası olmalıdır	2,64	0,829
Klinik eğitim, iletişim ve yönetim becerilerimi geliştirmektedir	2,45	0,818
Klinikte hemşireler öğrencileri iş yüklerini azaltan biri olarak görmektedir	2,63	0,808
Sağlık meslek lisesi mezunlarıyla hemşirelik lisans mezunlarının yasal şekilde görev ve sorumluluk tanımı yapılmalıdır	2,58	0,867
Öğrenciler mesleki dergileri takip etmelidir	2,52	0,871
Derslerde öğrenciler aktif rol almalıdır	2,54	0,799

Tablo 2. Öğrencilerin Öğretim Elemanlarından Beklentileri (N = 68)

Öğrencilerin Öğretim Elemanlarından Beklentileri ile İlgili İfadeler	Ortalama	Standart Sapma
Öğretim elemanları teorik ve pratik olarak yeterli olmalıdır	2,73	0,641
Öğretim elemanları yeri geldiğinde öğrencisini savunmalıdır	2,83	0,539
Öğretim elemanları kliniklerdeki uygulamalarda öğrenciye yardımcı olmalıdır	2,74	0,681
Öğretim elemanları kliniklerde hasta başı visit yapmalıdır	2,59	0,739
Öğretim elemanları öğrencilerin derse katılımını teşvik etmelidir	2,74	0,586
Öğretim elemanlarının diksiyonu etkili olmalıdır	2,73	0,708
Öğretim elemanları profesyonel iletişim becerilerine sahip olmalıdır	2,80	0,557

Öğrencilerin Öğretim Elemanlarından Beklentileri

Öğrencilerin öğretim elemanlarından beklentilerini değerlendirmelerine yönelik Tablo 2'deki bulgular değerlendirildiğinde, öğrencilerin en yüksek ortalamayla “öğretim elemanları yeri geldiğinde öğrencisini savunmalıdır” ifadesine katılım gösterdikleri, onu “öğretim elemanları profesyonel iletişim becerilerine sahip olmalıdır” ifadesinin izlediği görülmektedir. Öğrencilerin diğer maddelere katılım ortalamaları hemen hemen aynı düzeyde ve yeterince yüksektir.

Hemşirelik Eğitim Şekline Yönelik Öneriler

Tablo 3'de öğrencilerin eğitim şekli ile ilgili görüşleri yer almaktadır. “Hemşirelik lisans eğitimi örgün öğretim şeklinde olmalıdır” ifadesinin ortalaması yüksek bulunmuştur. Diğer yandan öğretim şeklinin açık öğretim ve uzaktan eğitim şeklinde olması gerektiğine yönelik ifadeler öğrenciler katılmadıklarını bildirmişlerdir.

Tablo 3. Hemşirelik Eğitim Şekline Yönelik Öneriler

Öğrencilerin Eğitim Şekline Yönelik İfadeleri	Ortalama	Standart Sapma
Hemşirelik Lisans eğitimi açık öğretim şeklinde olmalıdır	1,17	0,601
Hemşirelik Lisans eğitimi uzaktan eğitim şeklinde olmalıdır	1,28	1,334
Hemşirelik Lisans eğitimi örgün öğretim şeklinde olmalıdır	2,79	0,640

Tablo 4. Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitimleri Boyunca Yaşadıkları Sorunlar*

Değişkenler	n	Verilen Cevaplar İçindeki Oran (%)
Uygulama alanının yetersiz olması	19	20,00
Öğretim elemanının yetersiz olması	18	18,95
Giyinme odasının olmaması	12	12,63
Eğitimin yetersiz olması	5	5,26
Okul bina koşullarının yetersiz olması	4	4,21
Not adaletsizliği	4	4,21
Hastanelerin öğrenciye yemek vermemesi	4	4,21
Ayrımcılık yapılması	3	3,16
Dış görünüşe göre değerlendirme	3	3,16
Hemşirelerin öğrenciyi azarlaması	3	3,16
Uygulama sınavlarının olması	3	3,16
Öğrencinin desteklenmemesi	2	2,11
Öğrenciye değer verilmemesi	2	2,11
Sigorta olmaması	2	2,11
Dersin iyi anlatılmaması	2	2,11
2.öğretimin olmaması	1	1,05
Hemşirelerin uygulamaya gelmesi	1	1,05
Öğretim elemanının katılması	1	1,05
Derse doktor gelmesi	1	1,05
Not değerlendirme sisteminde çan eğrisinin kullanılması	1	1,05
Not girişlerinin hatalı yapılması	1	1,05
Ayak işi yapmak	1	1,05
Bütünleme sınavının olmaması	1	1,05
Yaz stajının olmaması	1	1,05
Toplam	95	100

*Bir öğrencinin verdiği cevaplar birden fazla seçenekte kodlandığından Toplam N=95 bulunmuştur.

Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitimleri Boyunca Yaşadıkları Sorunlar

Soru formunda öğrencilerden, eğitimleri boyunca yaşadıkları sorunları açık uçlu olarak belirtmeleri istenmiştir. Tablo 4'deki sorunlar, ankette yer alan açık uçlu soruya verilen cevapların kodlanması ile oluşturulmuştur. Bulgular değerlendirildiğinde, hemşirelik öğrencilerinin en önemli sorun olarak gördükleri durumlar, uygulama alanının yetersiz olması (%20), öğretim elemanının yetersiz olması (%18.95), hastanelerde öğrencilere ait giyinme odasının olmaması (%12.63)'dir. Diğer sorunlar görece daha az önemli bulunmuştur.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, Sağlık Yüksekokulu hemşirelik bölümü IV. sınıf olan 68 öğrencinin eğitimlerine bakış açıları, sorunları ve beklentileri değerlendirilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular dört bölümde tartışılmıştır.

Hemşirelik Eğitimine Yönelik Öğrenci Beklentileri

Eğitim hizmetlerinin alıcısı konumundaki öğrencilerin daha kaliteli eğitim veren üniversiteleri tercih ettikleri görülmektedir. Bunun nedeni kaliteli eğitim hizmeti veren üniversitelerin, mezunlarının daha kolay istihdam edilmeleridir. İyi bir işgücüne sahip olmak için, kalite kavramının işletmelerden önce eğitim kurumlarında ele alınması gerekmektedir. Çünkü sürekli rekabet içinde olan dünyada ulusların geleceği kaliteli bir eğitime bağlıdır. Kaliteli bir ürün ve hizmet ancak iyi bir eğitim ile mümkündür. Ülkemizde hemşirelik eğitimi ve uygulamalarında kalite arayışları sürmektedir (Saydan 2008; Yaylacı 2011).

Profesyonel rol modeli oluşturan ve deneyimli klinik hemşireleri ile birlikte klinik eğitim yaşantısı geçiren öğrencilerin, kliniğe daha rahat uyum sağladığı, profesyonel rol kavramını daha iyi yerleştirdikleri, kritik düşünme becerilerinin geliştiği, öz yeterliliklerinin ve iletişim becerilerinin arttığı belirtilmektedir (Tosun ve ark. 2008).

Hemşireliğin bilgi birikiminin artmasında ve profesyonelleşmesinde kaliteli eğitim önemli bir yere sahiptir. Araştırmanın bulguları, eğitim kalitesinin art-

tırılmasında öğrenci beklentilerinden en yüksek ortalamaya sahip ifadenin “öğrenciler de kongre, konferans, seminerlere katılmalıdır” olduğu görülmüştür. Okullar tarafından öğrencilerin kongre ve konferanslara katılmaları maddi ve manevi olarak desteklenmelidir. Kongrelere katılım, mesleki örgüte üyelik, bilimsel yayınlara abonelik sürecinin öğrencilik döneminde başlanması mesleği ve kendini geliştirmesi açısından son derece önemlidir (Karadağ ve Uçan 2006).

Öğrencilerin hemşirelik eğitimi ile ilgili beklentilerinden ortalaması en yüksek ikinci ifadenin “ulusal hemşirelik eğitimi standartları oluşturulmalıdır” olduğu görülmüştür. Her üniversite kendi ders müfredatını oluşturmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de eğitimin kalitesine ilişkin standartların konulması ve geliştirilmesi görüşü giderek yaygınlaşmaktadır. Ülkemizde hemşirelik eğitiminin hem ortaöğretim hem de üniversite bazında yürütüldüğü düşünüldüğünde uygulanan müfredatın standardizasyonundan bahsetmek mümkün olmamaktadır (Dil, Uzun ve Aykanat 2012).

Türkiye’de hemşirelik eğitimi için bir standart oluşturulmasını sağlamak amacıyla, Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı çalışmaları (HUÇEP) komisyonu, Üniversitelerarası Kurul Tıp-Sağlık Bilimleri Eğitim Konseyi tarafından (2002) yılında oluşturulmuş ve Üniversitelerarası Kurul tarafından onaylanan hemşirelik çekirdek müfredatı 20 Mart 2004 tarihinde tüm yüksekokullara tanıtılmıştır. Avrupa’da Avrupa Birliği direktifleri doğrultusunda, birleştirilmiş hemşirelik programının yaratılmasına çalışılmakta, tüm hemşirelik programlarının yüksek eğitim sistemine entegre edilmesi için çaba gösterilmektedir (Kocaman 2008).

Öğrencilerin beklentilerine yönelik ortalamaların en yüksek üçüncü sıradaki ifadesi “derste öğretim elemanı aktif olmalıdır” şeklindedir. Klasik eğitim sisteminde, derslerde öğretim elemanı aktif rol oynamaktadır. Ancak son yıllarda daha kaliteli bir eğitim için öğrencinin de aktif olarak eğitime katılması şeklinde, müfredat değişikliğine ilişkin çalışmaların hızlandırılması önerilmektedir (Beji ve Güngör 2013).

“Klinikte hemşireler öğrencileri iş yüklerini azaltan biri olarak görmektedir” ifadesine öğrenciler 2,63 ortalama ile katılım göstermişlerdir. Bu çalışma sonuçları ile uyumlu olmayan bir çalışma ise, Tosun ve ark. (2008)’nin çalışmasıdır. GATA Hemşirelik Yüksekokulunda yapılan bu çalışmada, bu duruma düşük oranda katılım olmuştur. Ortalamanın yüksek bulunmasının nedeninin, sahadaki hemşire sayısının yetersiz olması nedeniyle, öğrencilerden servisteki işlerin yapılması yönünde beklentiye girildiği düşünülmektedir.

“Sağlık meslek lisesi mezunlarıyla hemşirelik lisans mezunlarının yasal şekilde görev ve sorumluluk tanımı yapılmalıdır” ifadesine öğrenciler 2,58 ortalama ile katılım göstermişlerdir. Yasal düzenlemelere göre hemşire, üniversite düzeyinde eğitim alan bir sağlık personeli olarak tanımlanmasına rağmen, günümüzde halen sağlık meslek liselerine öğrenci alımı sürdürülmekte, acil tıp teknisyenleri gibi hemşirelik eğitimi almamış diğer sağlık çalışanları da hemşire olarak görev yapabilmektedir. Farklı eğitim düzeylerine sahip hemşirelik mesleği üyelerinin aynı yetki ve sorumluluklara sahip olmalarına bağlı yaşanan karmaşa ve ortaya çıkardığı sorunlar halen devam etmektedir (Beji ve Güngör 2013).

Daha sonraki ifade “Aldığım eğitim, hemşirelik bakım hizmeti kalitesini etkilemektedir” şeklindedir. Alınan hemşirelik eğitim kalitesi hasta bakım hizmeti kalitesini olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Klinik eğitim, iletişim ve yönetim becerilerimi geliştirmektedir” ifadesine katılım ortalaması 2,45 bulunmuştur. Klinik eğitim, öğrencinin eleştirel düşünme ve analiz etme, psikomotor, iletişim ve yönetim becerilerini geliştirmeyi ve hemşirelik mesleğini yerine getirmede güven duygusunu arttırmayı amaçlamaktadır. Hemşirelik uygulamaları hemşirelik mesleği için olmazsa olmaz becerileri geliştirir ve öğrencilerin mesleği öğrenmeleri için uygun bir ortam oluşturur (Carlson, Kotze ve Rooyen 2005; Karaöz 2003).

En düşük ortalamaya sahip olan ise, “öğrenciler mesleki örgütlere üye olmalıdır” ifadesidir. Günümüzde hemşireler; sağlık bakımı vermenin yanı sıra araştırma yapma, teori geliştirme, mesleki örgütlere ve poli-

tik aktivitelere katılma gibi profesyoneller tarafından yerine getirilen işlevleri gerçekleştirir duruma gelmişlerdir. Mesleki örgütlere üyelik, bilimsel yayınlara abonelik sürecinin öğrencilik döneminde okul tarafından desteklenmesi ve öğrencilerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin mesleki örgütlere üye olmama sebepleri arasında mesleki örgütleri tanınamaları ve ekonomik sebepler olduğu düşünülmektedir (Karadağ ve Uçan 2006).

Öğrencilerin Öğretim Elemanlarından Beklentileri

Öğrencilerin öğretim elemanlarından beklentileri değerlendirildiğinde, en yüksek katılımın “Öğretim elemanları yeri geldiğinde öğrencisini savunmalıdır” ifadesi olduğu görülmüştür. Yapılan birçok çalışmada benzer sonuçlar elde edilmiştir. Tosun ve ark. (2008)’nin yapmış olduğu bir çalışmada da öğretim elemanlarının anlayış göstermeleri, uygulamalarda yardımcı, savunucu, motive edici olması gerektiği belirtilmiştir. İkinci en yüksek ortalamaya sahip, “Öğretim elemanları profesyonel iletişim becerilerine sahip olmalıdır” ifadesidir. Yanikkerem ve ark. (2006)’nin yaptığı bir çalışmada, eğitimcinin öğrenciye ön yargılı davranmaması, eğitimcinin dili iyi kullanması, ders anlatırken konuya hakim olması, öğrencilerle iyi iletişim kurabilmesi, uygulamalarda öğrenciye yardımcı olması olarak belirtilmiştir.

“Öğretim elemanları kliniklerdeki uygulamalarda öğrenciye yardımcı olmalıdır” ifadesi üçüncü yüksek ortalamaya sahiptir. Yapılan bu çalışmada, öğrenciler uygulama alanlarında öğretim elemanlarından yardım beklemektedir. Öğretim elemanı klinik uygulamalarda hasta sorunlarının tespit edilip, hemşirelik tanısının konulması ve hastaya uygun bakımın verilmesi konularında öğrenciyle birlikte olması çok önemli iken; ülkemizde sağlık yüksekokullarının öğretim elemanı azlığı kliniklerde öğretim elemanının öğrencilerle bire bir ilgilenmesi mümkün olamamaktadır (Yanikkerem ve ark. 2006).

Hemşirelik Eğitim Şekline Yönelik Öneriler

“Hemşirelik lisans eğitimi örgün öğretim şeklinde olmalıdır” ifadesinin ortalaması yüksek bulunmuştur.

Bunun anlamı, öğrencilerin kaliteli hemşirelik eğitiminin örgün öğretim şeklinde olması durumunda gerçekleşeceğine yönelik inançlarının olduğudur. Ülkemizde, uzaktan öğretim sistemiyle lisans tamamlayan hemşireler üniversite sınavına girmeden üniversite diploması sahibi olmaktadır. İnternet ortamına konulan ders notlarının öğrenci tarafından çalışılması ve başarılı olmasını isteyen bu sistem öğrencileri sadece test başarısına göre değerlendirmektedir. Laboratuvar ve atölye gibi uygulama ağırlıklı konuların işleme zorluğu nedeniyle öğrencilerin klinik değerlendirmeleri örgün eğitim sistemindeki gibi olmamıştır. Bu yapıdaki bir eğitim tartışmaya açıktır (Altıparmak, Kurt ve Kapıdere 2011). Abdelaziz, Kamel, Karam ve Abdelrahman (2011)'nin yılında Mısır'da yapmış olduğu araştırmada geleneksel eğitim ve uzaktan eğitimin bir arada kullanılmasının daha etkili olduğu görülmektedir.

Türkiye'de hemşirelik eğitimi yaklaşık bir asır önce kısa süreli verilen kurslarla başlamış ve bu aşamadan itibaren devamlı bir yapılanma ve ilerleme göstermiştir. Eğitim hizmetlerinin alıcısı konumundaki öğrencilerin daha kaliteli eğitim veren üniversiteleri tercih ettikleri görülmektedir. Bunun nedeni kaliteli eğitim hizmeti veren üniversitelerin, mezunlarının daha kolay istihdam edilmeleridir. Sürekli rekabet içinde olan dünyada ulusların geleceği kaliteli bir eğitime bağlıdır. Kaliteli hizmet ancak iyi bir eğitim ile mümkündür. Ülkemizde hemşirelik eğitimi ve uygulamalarında kalite arayışları sürmektedir (Aydın ve Argun 2010; Erdil 2011; Saydan 2008; Yaylacı 2011).

Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitimleri Boyunca Yaşadıkları Sorunlar

Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin en önemli sorun olarak gördükleri durumlar, uygulama alanının yetersiz olması (%20), öğretim elemanının yetersiz olması (%18.95), hastanelerde öğrencilere ait giyinme odasının olmaması (%12.63) olarak bulunmuştur. Genellikle hastanelerdeki fiziksel yapı yetersizlikleri öğrencilerin uygulamaya bakış açısını olumsuz etkilemektedir. Bu konuda okul-hastane yöneticilerine önemli sorumluluklar düşmektedir.

Eğitim, uygulama, araştırma, hemşirelik hizmeti kalitesini artırma, mesleki profesyonelliği sağlamak için SYO ve hastanelerin işbirliği yapmaları gerekmektedir. Okullar ve hastanelerden kaynaklanan ve çözümlenemeyen sorunlar okul-hastane işbirliğinin olumsuz etkilemesine ve öğretim elemanlarının uygulama alanlarında sıkıntı yaşamasına neden olmaktadır (Fındık 2006; Karaöz 2003). Hemşirelikle ilgili müfredat ve programlar değiştirilirken, eğitim mutlaka güçlü bir fiziksel ve sosyal bilimler içeriği yanında insani değerlere dayalı zengin öğrenim deneyimlerini de içermelidir. Sağlık bakımındaki yenilik ve gelişme eğilimleri ekonomik, epidemiyolojik, genetik, gerontolojik, global bakış açısı, telekomünikasyonla ilgili öğrenmenin özellikle üzerinde durulmasını gerektirmektedir (Atalay ve Tel 1999; Yanikkerem ve ark. 2006).

Aydın ve Argun (2010)'un yılında Bitlis Sağlık Yüksekokulunda yaptığı bir araştırma da hastanede öğrenciye ait daimi ve düzenli bir soyunma odasının bulunmaması, öğrencilere görev dışı sorumluluk verilmesi, ayak işi yaptırılması ve hastanelerde öğrenciye yemek verilmemesi şeklinde sorunlarını ifade etmişlerdir. Çelikkalp ve ark. (2010)'nın yılında bir sağlık yüksekokulunda yaptığı araştırmada da öğretim elemanı sayısının yetersizliği ile ilgili sonuca ulaşılmıştır. Hemşirelerin öğrenciyi azarlaması çalışmada sorun olarak yer almıştır. Öğrencilerin hasta yanında veya diğer arkadaşlarının yanında küçük düşürülmesi ya da azarlanması öğrencilerin benlik saygılarını düşürmekte, onurlarını zedelemekte, motivasyonlarını kırmakta ve meslekten soğumalarına yol açabilmektedir (Yanikkerem ve ark. 2006).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma sonucunda; hemşirelik eğitimine yönelik beklentiler arasında öğrenciler kongre, konferans, seminerlere katılmak istediklerini belirtmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin kendilerini geliştirmek ve yenilikleri takip etmek için istekli oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca, öğretim elemanlarından öğrenciyi savunması beklenmektedir. Öğrenci-öğretmen ilişkisinde bu konuda hassasiyet gösterilebilir. Uzaktan ve örgün öğretim

karşılaştırıldığında her ikisinin de avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Çalışmada, hemşirelikte eğitimin örgün öğretim şeklinde olması yönünde katılım olmuştur. Hemşire eğitimcilerinin yeterliliğinin hemşirelik eğitiminin kalitesini önemli derecede etkilediği, öğrencilerin bakış açısıyla eğitimcilerin sahip olması gereken niteliklerin bilinmesi, hem öğrencinin fikirlerine değer verildiğini hem de eğitimcilerin kendini geliştirmesi için gerekli ve önemli olduğu görülmüştür. Ayrıca, öğrencilerin eğitim ve hastane ortamı ile ilgili sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Abdelaziz, M., Kamel, S., Karam, O., Abdelrahman, A. (2011). Evaluation of E-learning program versus traditional lecture instruction for under graduate nursing student in a faculty of nursing. *Teaching and Learning in Nursing*, 6: 50-58.
- Acat, M. B., Köşgeroğlu, N. (2006). Güdülenme kaynakları ve sorunları ölççeği. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 7: 204-210.
- Altıparmak, M., Kurt, İ., Kapıdere, M. (2011). E-öğrenme ve uzaktan eğitimde açık kaynak kodlu öğrenme yönetim sistemleri. XIII. Akademik Bilişim Konferansı, 2 - 4 Şubat 2011, Malatya.
- Arlene J. L., Bradshaw, M. J. (Eds.). (2004). Fuszard's innovative teaching strategies in nursing. *Effective Learning: What Teachers Need to Know*. Aspen Publishers, USA, 83-90.
- Aydın, M., Argun, F. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin uygulamalardan beklentileri ve karşılaştıkları sorunlar. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(4): 25-36.
- Bayık, A. (2004). Hemşirelik araştırmalarına kalite yaklaşımı. *II. Ulusal Hemşirelikte Araştırma Sempozyum Kitabı*, Odak Ofset, Ankara, 61-79.
- Bagozzi, R. P. (Ed.). (1994). *Advanced Methods of Marketing Research*. Basil Blackwell Ltd., Massachusetts.
- Atalay, M., Tel, H. (1999). Profesyonel hemşirelik hizmetleri için hemşirelikte lisans eğitiminin temel unsurları. *C. Ü. Hem,Derg.*, 3(2): 47-54.
- Beji, K. N., Güngör, İ. (2013). Dünden bugüne hemşirelik eğitimi. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, Haziran-Temmuz-Ağustos(27): 14-17.
- Beydağ, K. D., Gündüz, A., Özer, F. (2008). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin eğitimlerine ve mesleklerine bakış açıları, meslekten beklentileri. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 1(3): 137-142.
- Bollen, K. A. (1989). *Structurale Equations with Latent Variables*. Wiley-inter science publication, Canada.
- Bölükbaş, N. (2006). Ordu Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin sosyo demografik özellikleri ve eğitimleri ile ilgili görüşleri. *A. Ü. Hem. Derg.*, 1(9): 49-57.
- Carlson, S., Kotze, W. J., Van Rooyen, D. (2005). A self-management model towards professional maturity for the practice of nursing. *Curationis*, 28(5): 44-52.
- Çalışkan, F. (2009). Profesyonel hemşirelik eğitimi felsefesinin incelenmesi. *Sağlıkta Eğitim*, <http://www.figentug.blog>. (01.06.2011).
- Çelikkalp, Ü., Aydın, A., Münire, T. (2010). Bir sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin aldıkları eğitime ilişkin görüşleri. *M.Ü. Hem.Bilim ve Sanatı Derg.*, 2(3): 1-13.
- Dil, S., Uzun, M., Aykanat, B. (2012). Hemşirelik eğitiminde inovasyon. *International Journal of Human Sciences*, 2(9): 1217-1228.
- Doll, W. J., Xia, W., Torkzadeh, G. (1994). A confirmatory factor analysis of the end-user computing satisfaction instrument. *MIS Quarterly*, 18(4): 453-461.
- Erdil, F. (2011). Forum Amaney, Hemşirelik mesleği nedir? Bölümleri, eğitimi ve tarihi, <http://www.forum.com>. (05.07.2011).
- Findık, Ü. Y. (2006). Sağlık Yüksekokulları öğretim elemanlarının okul-hastane işbirliğinde yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Derg.*, 1(3): 112-125.
- Fornell, C., Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variable sand measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1): 39-50.
- Jurow, S. (2006). Set in your ways. *Business Officer*, 39(8): 18-22.
- Karadağ, G., Uçan, Ö. (2006). Hemşirelik eğitimi ve kalite. *Fırat Sağlık Hizmetleri Derg.*, 1(3): 42-51.
- Karaöz, S. (2003). Hemşirelikte klinik öğretime genel bir bakış ve etkin klinik öğretim için öneriler. *Hemşirelikte Araştırma Derg.*, 5(1): 15-21.
- Kaynar, A. ve ark. (2006). Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon Sağlık Yüksekokulu hemşirelik öğrencilerinin doyum düzeyleri. *C.Ü.Hem.Derg.*, 10(3): 12-19.
- Kocaman, G. (2008). Türkiye’de hemşirelik eğitim sorunları ve çözüm arayışları. Türkiye’de hemşirelik eğitimi ve insan gücü planlaması: “Mevcut durum ve 2013 yılı vizyonu”. *Tıp - Sağlık Bilimleri Eğitim Konseyi Başkanlığı Kitabı*, Ankara, 21-30.
- Kumcağız, H. ve ark. (2005). Samsun Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin kuramsal ve uygulamalı eğitimde yaşadıkları sorunların belirlenmesi. *O.M.Ü. Tıp dergisi.*, 2(22): 71-77.
- Saydan, R. (2008). Üniversite öğrencilerinin öğretim elemanlarından kalite beklentileri: Yüzüncü Yıl Üniversitesi iibf örneği. *G.Ü. İİBF Derg.*, 1(10): 63-79.

Tosun, N. ve ark. (2008). Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin intörn eğitim programından beklentileri ile program sonunda kazanım ve önerilerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Derg.*, 50: 164-171.

Ünlü, H. (2004). Öğrenci gözü ile hemşirelik eğitimi ve araştırma. *II. Ulusal Hemşirelikte Araştırma Sempozyum Kitabı*, Odak Ofset, İstanbul, 91-94.

Velioğlu, P. (1994). Hemşire öğretim elemanları ve hemşire öğrencilerin uygulamalı eğitimi algılamaları. Velioğlu, P. (Ed.). *Hemşireliğin Düşünsel Temelleri. 1. basım*, Alaş Ofset Matbaası, İstanbul, 131-146.

Yanikkerem, E., Aycan, N., Kitapçıoğlu, G., Korkmaz, A., Çalık, C. (2006). Öğrencilerin hemşire eğitimcilerde aradığı özellikler değerlendirme aracının geliştirilmesi çalışması. *E. Ü. Hem Derg.*, 22(1): 37-53.

Yaylacı, A. F. (2011). Eğitimde toplam kalite yönetimi. Türkiye sanal eğitim bilimleri kütüphanesi üniversitesi, <http://www.egitim.aku.edu.tr> (05.07.2011).

Yiğit, R., Esenay, F. I., Derbent, E. (2007). Türkiye'de hemşirelik son sınıf öğrencilerinin profili. *C.Ü. Hem. Derg.*, 11(3): 34-40.